

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Передерій Н.О., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Висвітлені тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Україні як невід'ємної частини програми соціально-економічного розвитку села. В статті розглядається поняття сільський зелений туризм. Сільський туризм приймає багато різних форм і тому може визначатися як: агротуризм, фермерський туризм, аграрний туризм, агроекотуризм, сільський зелений туризм та ін. Деякі з понять є синонімами сільського туризму, інші різними видами сільського туризму. Тому сільський зелений туризм є багатограним туризмом, який має багато різних форм вираження. Як показує досвід багатьох країн, сільський туризм є одним із перспективних напрямків розвитку територій

This article is focused on urgency of development trend of rural development in Ukraine as an integral part of the socio-economical developmen. In the article is considered the term rural tourism. Rural tourism takes many different forms and is therefore defined as: agrotourism, farm tourism, agrarian tourism, agroecotourism, rural green tourism et al. The some of above-mentioned terms is synonyms of rural tourism, others one is different types of rural tourism. Therefore, rural tourism is many faces of tourism that have many different forms of manifestation. The experience of many countries shows: rural tourism is one of the promising areas of the territories development.

Постановка проблеми. Сільський туризм в більшості країн світу розглядається як невід'ємна складова програми комплексного соціально-економічного розвитку села. Розвиток сільського туризму в Україні є актуальним за причин подальшого впливу на стабілізацію економічного розвитку сіл, забезпечення зайнятості сільського населення, їх виходу з соціально-економічної кризи, скорочення міграцію населення з сільських регіонів до міст та інших країн, реалізації продукції особистого селянського господарства, причому реалізації на місці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку сільських територій та їх проблемних питань розкрито у працях Ю. Губені, М. Барановського, О. Павлова, А. Третяка, К. Якуби, М. Орлатого, Д. Стеченко.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення тенденцій розвитку регіону, яка орієнтується на діяльність в направленні стабілізації та підвищення якості життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українське село має багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, самою природою даровані мальовничі ландшафти. Багаті села й індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Разом з тим гострою проблемою для багатьох сіл є брак робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили, вивільнюваної з сільськогосподарського виробництва. Слід пам'ятати, що обов'язковою умовою припинення занепаду, а в майбутньому прогресу сільського сектора суспільства, є відродження сільськогосподарського виробництва. І наш власний, і зарубіжний досвід свідчить, що краще живуть ті села, де селяни не тільки вирощують хліб, овочі, виноград, доглядають тварин тощо, але й здійснюють переробку сільськогосподарської сировини, розвивають

народні промисли, займаються іншими видами несільськогосподарської діяльності. За цих умов збереження села пов'язане із збагаченням його виробничих і соціальних функцій, посиленням багатофункціональності.

У Європі селяни зайнялися зеленим туризмом через те, що західно-європейський ринок сільгосппродуктів виявився переповненим.

Натомість наш господар взявся за цю незнайому справу через втрату звичних джерел існування: примусове вивільнення частини селян з сільгоспвиробництва спричинило появу безробіття, а також через проблему збуту сільськогосподарської продукції.

Зелений туризм дає додатковий заробіток сільській родині та стимулює розвиток її господарства для забезпечення потреб туристів у продуктах харчування. Заради прибутку від гостювання туристів господар заводить свиню, козу, відгодовує коня, відновлює занедбаний сад, заводить пасіку чи рибний ставок. Настає день, коли для гостей стає затісною стара хата, і тоді закладають нову – спеціально для туристів, з туалетом всередині, будують лазню, проводять телефон, влаштовують водяне опалення будинку, створюють домашній музей.

Саме село також отримує поштовх до розвитку в результаті появи в ньому туристів. Перетворення того чи іншого села на центр зеленого туризму примушує місцеву владу розвивати в ньому заклади культури, транспортну інфраструктуру, приділяти увагу благоустрою населеного пункту.

Сьогодні в Україні бум сільського зеленого туризму. Міських мешканців України, Росії та інших країн все більше цікавить відпочинок в гостинній садибі, харчування продуктами з селянського господарства і знайомство з багатю українською природою, історією та культурою.

Новий етап розвитку сільського туризму в Україні пов'язаний з організаційним його становленням як форми відпочинку міського населення та як форми діяльності сільського населення, яке надає відпочиваючим житло та харчування.

Зараз системи просування і збуту продукції й послуг через Інтернет розвиваються у геометричній прогресії, багато в чому завдяки активній підтримці з боку урядів європейських країн і США. Щорічно в США виділяється близько 2 млрд. доларів на створення нової мережної інфраструктури. Дослідження у галузі мережних комунікацій фінансуються також урядами Великої Британії, Швеції, Фінляндії, Німеччини.

Процеси інформатизації охопили й туристичну сферу України. Так, згідно з даними досліджень експертів служби "monitoring.ua", більшість українських користувачів мережі – це люди, які працюють, співробітники фірм, що мають доступ до мережі на роботі. Цей факт підтверджується погодинним аналізом відвідуваності мережі: найменше в Інтернет заходять у вихідні і святкові дні та вночі, а найчастіше – в робочі дні з 14-ї до 17-ї години.

Середній користувач мережі має вищу освіту (60 %), вік від 20 до 44 років (55 %), має родину і дітей (65 %) і має прибуток понад 80-100 доларів на місяць на члена родини (38 %). Вимальовується портрет людини, що належить до класичного "середнього класу".

Поточна організація рекреаційного господарства України – незадовільна та неконкурентоспроможна на світовому ринку туристичних послуг. Основний матеріально-технічний комплекс застарілий, 70% його потребують реконструкції та відновлення, рівень сервісу не відповідає міжнародним стандартам, відсутня індустрія розваг, а наявна – хаотична та неорганізована, пам'ятки культури та історії занедбані, низку проблем екологічного, соціального та економічного характеру не вирішено [1]. На сучасному стані туризму в Україні переважно позначилася радянська стратегія туристичного розвитку, спрямована на задоволення внутрішнього попиту та орієнтована на лікувально-реабілітаційну діяльність. Така спеціалізація сформувала інфраструктуру лікувальних закладів переважно фізіотерапевтичного спрямування, що недоцільне в курортних зонах, та не сприяла розвитку сфери відпочинку й розваг [2].

Основні туристичні регіони України представлені Автономною Республікою Крим та Карпатським регіоном, на території яких зосереджено переважну більшість історико-культурної спадщини, основні потужні природні ресурси. Популярні туристичні потоки припадають на АР Крим – 58,2%; Одеську область – 11,8; Львівську область – 8,8% [3]. Це свідчить про кращий рівень розвитку інфраструктури курортної сфери даних регіонів та вибірккову і неповну поінформованість як вітчизняних, так і іноземних громадян щодо наявних природних, рекреаційних, лікувальних ресурсів інших регіонів України. Згідно з соціологічними опитуваннями та статистичними даними основний туристичний попит стосується розважально-рекреаційного напрямку, він і формує більшість у структурі розподілу за видами туризму (рис. 1).

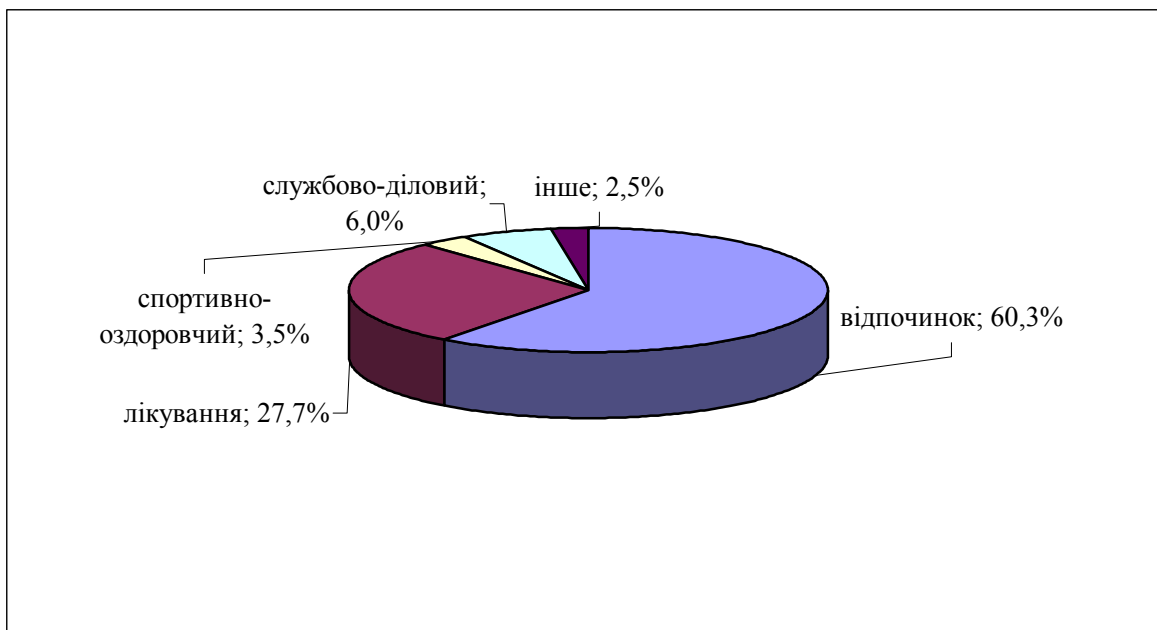

Рис. 1. Структура туристичного потоку за метою відвідування, 2013 р., %
Джерело: Державний комітет статистики України

Оскільки питання подальшого планування розвитку конкурентоспроможного туристично-рекреаційного комплексу на державному рівні є достатньо актуальним, то потрібно приділяти значну увагу таким проектам і на регіональному рівні, адже визначення пріоритетів розвитку базується на даних

стану інфраструктури і потенціалу конкретно взятого регіону, що входить в загальну структуру ендogenous фонду країни.

Дані моніторингу загальної структури основного природно-ресурсного потенціалу Карпатського регіону за останні роки наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Природно-ресурсний потенціал Карпатського регіону

Територія	Сумарний потенціал, % від сумарного від України	Потенціал ресурсів, %					
		мінеральних	водних	земельних	лісових	фауністичних	природо-рекреаційних
Закарпатська обл.	2,5	3	31,5	19,4	17,4	0,1	28,6
Івано-Франківська	2,2	7,5	33,3	24,1	17,6	0,1	17,4
Львівська	3,7	22,5	22,7	29,2	11,1	0,2	14,3
Чернівецька	1,3	5,2	18,3	50	12,6	0,2	13,7
Регіон в цілому по Україні	2,4	9,6	26,5	30,7	14,7	0,2	18,5

Джерело: розробка автора

Враховуючи кліматичні і природні умови, територія області завжди розглядалася як величезний заповідник, створений природою для відпочинку і лікування, в якому немає місця шкідливим для довкілля промисловим підприємствам, завдяки чому Закарпаття залишилося одним з найбільш екологічно чистих і наймальовничіших куточків Центральної Європи, що розташовується на південно-західних схилах і передгір'ях Карпат. Область також межує з чотирма країнами: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, що є вигідним для України в міжнародній кооперації і розвитку транскордонного співробітництва в галузі всіх перспективних для регіону напрямків туристичних послуг, а зокрема і зеленого сільського агротуризму, оскільки залучення інвестицій, особливо з країн Європейського Союзу справляє помітний ефект у підтримці багатосторонніх відносин, що в свою чергу призводить до ефекту збільшення кількості іноземних туристів, які відвідують область і забезпечують цим самим надходження фінансових ресурсів у економіку регіону шляхом здійснення ними видатків. Це у подальшому створює позитивний мультиплікативний ефект на більшість і інших галузей, що входять у кластерну структуру сфери туристичних послуг.

Останні загальні тенденції свідчать про поступове збільшення питомої ваги розважально-рекреаційного та ділового туризму і зменшення – туризму лікувального. Зважаючи на статистичні дані, можна зробити висновок про необхідність переформатування туристичної пропозиції, створення спеціалізованих зон відповідно до потреб туристичного потоку та територіальних особливостей регіонів.

В основних туристичних зонах більшість готелів була збудована декілька десятиліть тому та потребує відновлення. В Україні бракує готельного фонду, хоча ситуація з розміщенням у 2013 р. значно покращилася порівняно з початком 2000 р.

Вирішення даного питання вимагає комплексного підходу із залученням державних органів виконавчої влади та приватного сектора: запровадження ефективного менеджменту керівництвом комплексів розміщення, активного використання можливостей глобальної мережі Інтернет, упровадження міжнародних стандартів якості обслуговування на практиці, формування у обслуговуючого персоналу та керівництва основ поведінки гостинності.

Інший фактор, що стає на заваді позиціонуванню України на міжнародному туристичному ринку – відсутність безпеки.

Стан автомобільних доріг України має найгірші оцінки серед більшості європейських країн. Наземна інфраструктура потребує інвестицій та оновлення. Дещо стосовно вирішення проблеми зроблено в рамках забезпечення організації Євро-2012: проведено моніторинг та обстеження на предмет наявності та визначення схеми місць розташування дорожніх знаків, вказівників у Києві, Донецьку, Львові, Дніпропетровську, Одесі, Харкові та за маршрутами руху учасників та вболівальників чемпіонату Європи 2012 р. з футболу. Загальна внутрішня транспортна мережа не пропонує ефективного, доступного транспортування масового потоку відвідувачів до ключових бізнес-центрів та туристичних атракцій всередині країни, дороги не мають відповідного оснащення, є тільки декілька великих автомагістралей.

Динаміка розвитку транспортної інфраструктури показує незначне зменшення експлуатаційної довжини залізничних колій одночасно з прямо пропорційним збільшенням їхньої електрифікації, постійно підвищується якість автомобільних доріг і прокладаються нові маршрути, значно, майже вдвічі, скоротилася довжина річкових судноплавних шляхів. Повітряна інфраструктура України має диверсифіковану пропозицію повітряних послуг, проте якість забезпечення вказує на необхідність залучення інвестицій у розбудову аеропортових зон, покращення системи якості та підготовки кадрів. Незважаючи на вихід на ринок таких потужних гравців, як бюджетні авіаперевізники з програмами "low cost", відсоток авіаперевезень в структурі пріоритетних транспортних засобів усе ще досить малий. Пріоритетним у розвитку туристичного сектора України має бути забезпечення якості спектра повітряних послуг та поліпшення сполучення з основними зарубіжними ринками. Для цього необхідно забезпечити прозоре політичне середовище. На сьогодні урядові плани з розвитку сектора залишаються невизначеними, без чіткої політики плану дій, що утруднює подальше залучення інвестицій у туристичний сектор. Недоліки повітряної та автодорожньої інфраструктур частково перекриваються залізницею, стан якої за міжнародними стандартами задовільний, однак необхідно звернути увагу на інвестиції в ґрунтовний ремонт та оновлення парку, а також реставрацію і розбудову привокзальних територій.

Дослідження поточного стану туристичного сектора в Україні дозволяє виокремити низку чинників, що негативно впливають на реалізацію туристичного потенціалу та сучасний розвиток у цивілізаційних умовах тотальної глобалізації:

- світова фінансова криза та загальна економічна рецесія 2008–2009 рр., які автоматично відобразилися на діяльності туристичної та курортно-

рекреаційної галузі;

- недостатність державної підтримки та комплексного підходу щодо позиціонування національного туристичного продукту на внутрішньому і міжнародному ринку туристичних послуг;

- інертність інвестиційних процесів у розвиток матеріальної бази туризму;

- невідповідність переважної більшості туристичних об'єктів міжнародним стандартам;

- відсутність ефективних маркетингових інструментів та єдиної стратегії просування українського турпродукту на міжнародному ринку, у тому числі туристичних представництв України за кордоном;

- відсутність відповідної сервісної інфраструктури для розвитку туристичної діяльності в сільській місцевості;

- незадовільний стан туристичної, сервісної, соціальної та інформаційної інфраструктури потенційних зон і міжнародних транспортних коридорів;

- недостатність науково-дослідницького забезпечення галузі;

- відсутність преференцій для розвитку внутрішнього туризму;

- сезонність;

- деструктивний склад туристичної пропозиції, відсутність цілісності та диверсифікованості.

Висновки. Важливість туристичного сектора України визначається унікальним поєднанням природно-рекреаційних ресурсів, історичної спадщини та розгалуженості санаторно-курортної бази. Україна має всі передумови для створення та розвитку сильної міжнародної туристичної індустрії, проте низка перепон перешкоджає реалізації конкурентоспроможності туристичного сектора країни. Насамперед це чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру.

Список використаних джерел:

1. No major changes in the top ten // Tourism Highlights 2009. – Madrid : UNWTO, 2013. – 11 p.

2. *Blanke J.* Measuring Ukraine's travel and tourism competitiveness // The Ukraine competitiveness report 2008: towards sustained growth and prosperity. – Geneva : WEF, 2008. – 266 p.

3. Лужанська Т.Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи / Лужанська Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.

4. Дунец А.Н. Взаимодействие субъектов сельского туризма в регионе // Российский Журнал Устойчивого Туризма, 2012. – №2. – С. 26-29.

5. Здоров А.Б. Устойчивое развитие аграрного туризма в России // Российский Журнал Устойчивого Туризма, 2012. – №2. – С. 13-20.

6. Лукичев А.Б. По ту сторону концепции экотуризма // Российский Журнал Устойчивого Туризма, 2011. – №1. – С. 11-25.

Рецензент – к.е.н., доцент Галич О. А.